

VOLUME II | ISSUE 3 | MARCH-APRIL

2024

Journal of Pedagogical and Psychological Studies

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ISSN: 2181-4066

Available online at www.imfaktor.com

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3-4 СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР-3-4

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-3-4

ТОШКЕНТ - 2024

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

№ 3-4 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.56017/2181-4066-2024-3-4>

Бош муҳаррир:

Нишонова З.

– психология фанлари доктори, профессор

Масъул муҳаррир:

Давлатов Ойбек.

– педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

Таҳририят аъзолари:

1. Юсупова Хабиба Ирискуловна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
2. Олимов Лазиз Ярашович – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
3. Элов Зиёдулло Сатторович – психология фанлари доктори, доцент
4. Ганжиев Феруз Фурқатович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
5. Мусаева Мухаббат Эшбаевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
6. Умаров Баҳром Норбоевич – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
7. Орипова Раънохон Иброхимовна – педагогика фанлари номзоди, доцент
8. Ўринова Феруза Ўлжаевна – педагогика фанлари номзоди, доцент
9. Ниёзова Лутфия Худайбергановна – дефектолог - эксперт
10. Салиева Дилором Абдуллаевна – психология фанлари номзоди
11. Останов Шухрат Шарифович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
12. Рустамов Шавкат Шухратович – психология ф.б.ф.д. (PhD)
13. Халлокова Максудахон Эргашевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
14. Исмаилова Раъно Нураевна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
15. Саримова Дилдора Соаталиевна – педагогика ф.б.ф.д. (PhD), доцент
16. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
17. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д. (PhD), доцент
18. Худайберганов Шухрат Шавкат ўғли – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)
19. Исматова Дилафруз Тўймуратовна – психология ф.б.ф.д. (PhD)
20. Улуғова Шахлола Муслиддиновна – психология фанлари номзоди, доцент
21. Махмудова Зулфия Мехмоновна – психология ф.б.ф.д., (PhD)
22. Ўринова Озодахон Ўлжаевна – педагогика ф.б.ф.д., (PhD)
23. Рўзиёв Умар Музафарович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
24. Останов Жасур Шопиржонович – психология ф.б.ф.д., (PhD)
25. Лола Камоловна Илиева (Бахриддинова) – педагогика фанлари номзоди, доцент
26. Муродова Дурдонахон Райимжон қизи – педагогика ф.б.ф.д. (PhD)

“Педагогик ва психологик тадқиқотлар” журнали 6 та халқаро маълумотлар базаларида индексланган бўлиб, жорий йил учун UIF 2023 = 8.2 “импакт-фактор” кўрсаткичига эга. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 2023 йил 24 июлдаги 01-02/1199-сонли хатига мувофиқ ушбу журналда чоп этилган мақолалар хорижий мақолалар сифатида тан олинади.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳар, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор
24-мавзеси, 2/27-уй. Почта индекси 100152. Веб-сайт: www.imfaktor.uz/com

Телефон номер: +99894-410 11 55, **E-mail:** tahririyat@imfaktor.uz

© “ИМФАКТОР Pages” илмий нашриёти, 2024 йил.

© Муаллифлар жамоаси, 2024 йил.

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ | PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

ABRALOVA Zabarjat Djurayevna

TDPU

*“Umumiy pedagogika” kafedrası
katta o‘qituvchisi*

QOBILOVA Aziza Zafarbek qizi

TDPU

“Tabiiy fanlar” fakulteti talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10968114>

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA TABIIY-ILMIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH

ANNOTATSIYA

Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiiy-ilmiy savodxonlikni oshirish komponentlari, tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirishning hozirgi nazariy yondashuvlari haqida so‘z yuritiladi. Kichik maktab o‘quvchilarining tabiatshunoslik savodxonligini rivojlantirishning asosiy vazifalari, hisobga olinadigan komponentlar, ularning amaliy ahamiyati yoritib berilgan. Shuningdek, maqolada tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirish tamoyillari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: tabiiy-ilmiy savodxonlik, tabiat hodisalari, mantiqiy fikrlash, nazariy yondashuvlar, komponentlar, motivatsion komponent, kompetensiyalar, funktsional savodxonlik, kognitiv qiziqish, tabiatshunoslik ko‘nikmalari.

ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫЙ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ФОРМИРОВАНИЕ ГРАМОТНОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются о компонентах повышения естественно-научной грамотности учащихся младших классов, современных теоретических подходах к формированию естественно-научной грамотности учащихся младших классов. Выделены основные задачи развития научной грамотности учащихся младших классов, компоненты, которые необходимо учитывать, и их практическое значение. Также в статье говорится о принципах научной грамотности.

Ключевые слова: естественно-научная грамотность, природные явления, логическое мышление, теоретические подходы, компоненты, мотивационный компонент, компетенции, функциональная грамотность, познавательный интерес, естественно-научные навыки.

NATURAL-SCIENTIFIC IN ELEMENTARY STUDENTS FORMATION OF LITERACY

ANNOTATION

The article discusses the components of increasing the natural science literacy of elementary school students, modern theoretical approaches to the formation of natural science literacy of elementary school students. The main tasks of developing the scientific literacy of elementary school students, the components that need to be taken into account, and their practical significance are highlighted. The article also talks about the principles of scientific literacy.

Key words: natural science literacy, natural phenomena, logical thinking, theoretical approaches, components, motivational component, competencies, functional literacy, cognitive interest, natural science skills.

Tabiiy-ilmiy savodxonlik – real holatlarda ilmiy uslublar yordamida tadqiq qilinishi va hal qilinishi mumkin bo‘lgan muammolarni ajratishda, kuzatish va tajribalarga asoslangan xulosalar chiqarishda tabiiy-ilmiy bilimlarni qo‘llay olish qobiliyati hisoblanadi. Tabiiy fanlar bo‘yicha savodxonlik (NSL) funksional savodxonlikning tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u o‘quvchining tabiiy fanlar bilan bog‘liq masalalar bo‘yicha vakolatli davlat pozitsiyasini egallash qobiliyatini, tabiiy ilmiy dalillar va g‘oyalarga qiziqishini anglatadi [1].

Bunday savodxonlik insonga ilmiy dalillar asosida qaror qabul qilish, tabiiy jarayonlar, fan va texnikaning dunyo, iqtisodiyot va madaniyatga ta‘sirini tushunish imkonini beradi. U insonga nazariyani amaliyotda qo‘llash va shu bilimlar asosida hodisalarni tasvirlash va tushuntirish, ularning rivojlanishini bashorat qila olish imkonini beradi. Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitish jarayoni o‘quvchilarga o‘rta maktabda ta‘limni muvaffaqiyatli davom ettirish imkonini beradigan zarur umumiy tabiiy fanlar bilimi, ko‘nikma va malakalarini berish uchun mo‘ljallangan. U nafaqat bilimni, balki bu bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Boshlang‘ich maktabda fan savodxonligini rivojlantirishning uchta asosiy vazifasini ajratib ko‘rsatish mumkin:

- nima uchun? degan savolga javob berishni o‘rganish (tabiiy fanlardan olingan bilimlardan foydalanib, qandaydir hodisa yoki faktni tushuntiradilar)
- qanday? savoliga javob berishni o‘rganish (kerakli tajriba, tadqiqot o‘tkazish orqali ma‘lumotlarga ega bo‘ladilar)
- ma‘lumotlarni tahlil qilishni o‘rganish va mantiqiy fikrlashdan foydalanib, oqilona xulosalar chiqarishga undash.

Reproduktiv o‘quv qo‘llanmalar boshlang‘ich maktablarda keng tarqalgan, ammo ular kichik yoshdagi maktab o‘quvchilarida tabiatshunoslik savodxonligi bo‘yicha zarur ko‘nikmalar va tushunchalarni to‘liq shakllantira olmaydi. Shuning uchun tabiatshunoslik savodxonligini rivojlantirishning muqobil vositalarini izlash bugungi kunning dolzarb muammosidir. Tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirish xususida N.F.Vinogradova o‘z ilmiy tadqiqotlarida, o‘quvchilarning atrofda olam haqidagi g‘oyalarni shakllantirishda quyidagi tarkibiy qismlar muhim deb hisoblaydi: motivatsion komponent, tarkib komponenti hamda faoliyat komponenti. Bundan kelib chiqadiki, tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirish faqat tabiatshunoslik bilimlarini o‘zlashtirish orqali emas, balki tabiatshunoslik ko‘nikmalarini shakllantirish orqali sodir bo‘ladi. PISA tadqiqoti natijalari shuni ko‘rsatadiki, tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirishda quyidagi kompetensiyalarni shakllantirish hisobga olinadi:

- tabiat hodisalarini ilmiy nuqtai nazardan tushuntirish;
- tabiiy ilmiy tadqiqot usullarini qo‘llash;
- ma‘lumotlarni sharhlash va xulosalar chiqarish uchun ilmiy dalillardan foydalanish.

Professor N.F. Vinogradovning fikriga ko'ra, kichik maktab o'quvchilarining tabiatshunoslik savodxonligini rivojlantirishda to'rtta komponentni hisobga olish zarur:

1. Tabiat haqidagi bilimlarni o'zlashtirish va undan ta'lim va hayotiy muammolarni hal qilishda foydalanish istagi. Mazkur ko'nikmalarni rivojlantirish o'z ichiga quyidagilarni oladi: o'rganilgan ilmiy ma'lumotlarni takrorlash, ilmiy faktlardan foydalangan holda tabiat hodisalarini tasvirlash va tushuntirish.

2. Tabiat haqidagi ilmiy bilimlarning qadri va ahamiyatini anglash. Tabiat qonunlarini bilish jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini anglashni o'z ichiga oladi.

3. Tabiat hodisalarini bilish usullarini egallash. Bu oddiy kuzatishlar, tajribalar, mini-tadqiqotlar, o'lchovlar o'tkazish, olingan natijalarni tahlil qilish va ular asosida sabab-natija, vaqt va ketma-ket aloqalarni o'rnatish qobiliyatidir.

4. Refleksiv harakatlarni amalga oshirish qobiliyati. Bu insonning tabiatga bo'lgan salbiy munosabatlarini kamaytirish, uni muhofaza qilish va himoya qilish bo'yicha tadbirlarda ishtirok etish faktlarini baholashdir [2].

Fan savodxonligi funksional savodxonlikning tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, uning shakllanishi boshlang'ich maktabda boshlanadi. Funksional savodxonlikning predmet komponenti sifatida tabiatshunoslik savodxonligining tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat:

- tabiat va atrof-muhit haqidagi ilmiy g'oyalarning ahamiyatini anglash;
- tabiatshunoslik fanlariga kognitiv qiziqishning namoyon bo'lishi;
- tabiatshunoslik bilimlarining elementar usullarini qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish;
- o'quv va hayotiy muammolarni hal qilish uchun tabiat haqidagi bilimlarni o'zlashtirish va foydalanishga tayyorlikni shakllantirish;
- tabiat bilan bog'liq holda insonning harakatlarini baholashning refleksiv ko'nikmalarini shakllantirish.

Binobarin, tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirish o'zining dunyo qiyofasini shakllantirishda no'malum va ma'lum predmetga xos harakatlar o'rtasida muntazam ravishda yangi aloqalarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Shu sababli, funksional savodxonlikning ushbu turini rivojlantirishda bolalarning faoliyati nafaqat tabiatshunoslik bilimlari va g'oyalarni egallashga, balki ularni turli xil hayotiy vaziyatlarda bevosita qo'llashga qaratilgan bo'lishi kerakligini hisobga olish kerak.

Tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirishni malakali amalga oshirish uchun o'quv faoliyatida qo'llaniladigan vazifalarni uslubiy jihatdan to'g'ri loyihalash kerak. L.N.Rumyanseva o'qituvchi quyidagi tamoyillarga tayanishi kerakligini ta'kidlaydi: amaliy faoliyat tamoyili; kuzatish va tajriba; modellashtirish; dolzarblik va kundalik vaziyatlarni hal qilishda shaxsiy ishtirok etishga e'tibor. Shuningdek, tabiatshunoslik savodxonligini shakllantirishda o'quvchilarning izlanish va tadqiqot faoliyatini amalga oshirish alohida ustuvor o'rin tutadi. Buning sabablari izlanish va tadqiqot faoliyati jarayonida ilmiy eksperimentlar o'tkazish va ob'ektlar yoki tabiat hodisalarining xususiyatlarini modellashtirish ko'nikmalarini shakllantirish sodir bo'ladi, bu esa tabiatshunoslik savodxonligining asosiy ko'nikmalaridan biridir.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, tabiiy-ilmiy savodxonlik topshiriqlari o'quvchilarning muammolarni aniqlash va hal qilish, kuzatishlar bo'yicha tushuntirishlar berish va dalillar bilan tasdiqlangan xulosalar chiqarish uchun fanga oid bilimlardan foydalanish qobiliyatini baholaydi.

ИҚТИБОСЛАР. СНОСКИ. REFERENCES

1. Жилина Т.И. Естественно-научная грамотность школьника: опыт формирования и оценивания в деятельности учителя начальных классов. // Сборник материалов краевой научно-практической конференции/ Ин-т разв.образ. Краснодар.края. Краснодар, 2021. –132с.
2. Рубахина С.Г. Формирование естественно-научной грамотности в дополнительном образовании школьников/ С.Г.Рубахина// Вестник ПГГПУ.Сения№3. Гуманитарные и общественные науки. 2023, №1

ISSN: 2181-4066
DOI Journal 10.56017/2181-4066

ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР

II-ЖИЛД, 3-4 СОН

ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ-II, НОМЕР-3-4

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL STUDIES

VOLUME-II, ISSUE-3-4

«Педагогик ва психологик тадқиқотлар» электрон журнали 2022 йил 22 декабрь куни № 054834-сонли гувоҳнома билан оммавий ахборот воситаси сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Муассис: «IMFAKTOR Pages» масъулияти чекланган жамияти.

Таҳририят манзили: 100152, Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, “Ватан” МФЙ, Чилонзор 24-мавзеси, 2-уй.

Телефон номер: +99894-410 11 55

Эл. почта: tahririyat@imfaktor.uz

Веб-сайт: www.imfaktor.uz